

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2023-09-11

Diarienummer N165-0124/23

Handläggare

Madeleine Källvenius, Pia Woelfler

Telefon: 031-365 00 00

E-post:

madeleine.kallvenius@socialsydvast.goteborg.se

Uppdrag att analysera climateffekternas påverkan och nominering av åtgärdsbehov till stadens kommande klimatanpassningsplan

Förslag till beslut

1. Socialnämnd Sydväst godkänner förvaltningens nominerade åtgärder till det fortsatta arbetet med stadens klimatanpassningsplan.
2. Socialnämnd Sydväst översänder förvaltningens tjänsteutlåtande som eget yttrande till kommunstyrelsen.

Sammanfattning

Ett förändrat klimat kommer att få betydande konsekvenser för den svenska naturmiljön och leda till stora utmaningar för befintliga samhällsstrukturer. Socialnämnd Sydväst har fått i uppdrag att analysera climateffekternas påverkan och konsekvenser och nominera in åtgärder till stadens klimatanpassningsplan. Säkerställande behöver ske att staden som verksamhetsutövare och fastighetsägare har en ändamålsenlig planering för att omhänderta samhällsstörningar i form av extremväderrelaterade händelser framför allt rörande samhällsviktig verksamhet dit socialförvaltningen verksamhet inräknas. Förvaltningen har nyligen genomfört en risk- och sårbarhetsanalys med fokus på skyfall varför mer fokus lagts på värmebölja som inte tidigare analyserats. Förvaltningen har redan därför åtgärder påbörjade utifrån denna aspekt (skyfall) i kontinuitetsplanerna.

Socialförvaltning Sydväst har ansvar över grupper som kan vara extra sårbara och utsatta så som äldre, sjuka och akut hemlösa inom avdelning boende och hemlöshet. Denna grupp är även svår att evakuera. Nedan anges sammantaget övergripande åtgärder att nominera in i det fortsatta arbetet.

Nominerade åtgärder

- 1) Socialförvaltningen har i samtal med stadsfastighetsförvaltningen enats om att en sammanföring av analyslager för fastighet respektive samhällsviktig verksamhet i socialförvaltningen nomineras som åtgärd för att identifiera om och var eventuella klimatanpassningsåtgärder särskilt bör prioriteras där stadsfastighetsförvaltningen förvaltar lokaler.
- 2) Åtgärder utifrån förstudie gällande Bergsjöhöjds boende som kan innebära indirekta klimatanpassningsåtgärder som måste genomföras
- 3) Ta fram rutiner för hur vi ska förmedla vädervarningar så att informationen sprids i ett tidigt skede och åtgärder hinner vidtas.

- 4) Staden bör arbeta för en bred kunskapshöjning gällande klimatförändringarnas effekter och klimatanpassning. Utbildningsinsatser inom området bör hållas centralt och kunskap spridas på ett bredare plan.
- 5) Arbetet med klimatanpassning bör integreras med det kontinuerliga risk- och sårbarhetsarbetet i staden och inte ske i parallella spår. Klimatanpassning bör integreras i kontinuerlig verksamhet så som fastighetsvärdars ansvar, stadsplanering, risk- och säkerhetsanalyser.
- 6) Vaccinering av anställda gentemot fästingburen TBE.

Socialförvaltningen har i samförstånd med stadsfastighetsförvaltningen gjort en avgränsning som innebär att socialförvaltningen i detta skede inte har granskat sina lokaler. En avgränsning görs även till förvaltningens krisorganisation.

Uppdraget ska återrapporteras till kommunstyrelsen senast kvartal 3 2023.

Klimatanpassningsplanen kommer att återrapporteras till kommunfullmäktige senast kvartal 2 2024.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Staden som helhet behöver välförankrade kontinuitetsplaner för att säkerställa verksamheten vid olika samhällsstörningar. Vi har svårt att bedöma ekonomiska konsekvenser i nuläget men det kan innebära stora investeringar på sikt. En ökad samordning kan ge ökad effektivitet i förvaltningarna. På Bergsjöhöjds boende pågår en förstudie gällande upprustning vilket ska ge förslag på åtgärder 2024 vilka inte kommer att rymmas inom budget. De samhällsekonomiska kostnaderna för att inte klimatanpassa verksamheten är stora och svåra att beräkna.

Bedömning ur ekologisk dimension

Klimatanpassningsarbetet kan ge samordning och synergieffekter med miljö och klimatprogrammet. I ett längre perspektiv ger det ett samhälle som fungerar för nästa generation.

Bedömning ur social dimension

Socialnämnd Sydväst har i egenskap av socialnämnd det yttersta ansvaret att individer får den hjälp och det stöd de behöver inom nämndens verksamhetsområde. Den lagstadgade verksamheten bedöms samhällsviktig och måste kunna bedrivas oavsett samhällsstörning. Värmebölja är det som ses få störst effekt på folkhälsan i Europa. Värme kan påverka alla men vissa grupper är mer sårbara som äldre, sjuka, överviktiga, små barn, gravida och personer med funktionsnedsättning. Det behöver även tänkas in äldre ensamboende eller personer med fysiska eller psykiska nedsättningar som kan ha ett litet socialt kontaktnät. De negativa hälsoeffekterna av värme uppstår oftast kort tid efter att höga temperaturer noterats, ofta redan samma dag eller efter 1–2 dagar. Studier från värmeböljan 2018 visade på en överdödlighet på 700 personer inom riket på några få veckor kopplat till värmen. Förtätning av staden och trångboddhet är även det försvårande faktorer att ta hänsyn till när det kommer till värmebölja.

Klimatanpassningsplanen fokuserar på varje specifik nämnds ansvar, och det finns därmed en risk att det finns grupper som kommer behöva stöd men som faller mellan stolarna på grund av förändrat befolkningsansvar efter omorganisationen 2021.

Samverkan

Information i förvaltningens samverkansgrupp den 20 september 2023.

Ärendet

Socialnämnd Sydväst har fått i uppdrag att analysera klimateffekternas påverkan och konsekvenser för sin verksamhet, samt identifiera och nominera åtgärdsbehov till stadens kommande klimatanpassningsplan. Analysen ska minst innehålla miljöeffekterna skyfall och värmebölja.

Inlämning av arbetsmaterial ska ske till stadsledningskontoret den 15 augusti och nämndbehandling 27 september 2023.

Beskrivning av ärendet

I kommunfullmäktiges budget för 2022 fick kommunstyrelsen i uppdrag att ta fram en klimatanpassningsplan för staden. En genomgång av nuläget pekade på behov av ett övergripande och gemensamt anpassningsarbete. Göteborgs Stad saknade en heltäckande bild av åtgärdsbehovet ute i verksamheterna och därmed för staden som helhet. En snabb kunskapsutveckling inom området innebär också att det finns en reell risk att ”fel” åtgärder tas fram och kan leda till ”missanpassningar”. Det klimatanpassningsarbete som redan pågår behöver fångas in och knytas till en samlad process för staden.

Utgångspunkten är därför en cyklisk process som gör det möjligt att löpande integrera ny kunskap, identifiera behov och hantera osäkerheter och förändrade förhållanden.

Processen innebär ett stegvist arbete med att analysera riskerna, identifiera åtgärdsbehov, ta fram och besluta om prioriterade åtgärder, genomföra åtgärderna, samt följa upp och vid behov justera processen inför nästa cykel.

Klimatanpassningsplanen blir i denna process att likställa med en åtgärdsplan innehållande de insatser som kommunen behöver prioritera, besluta om och genomföra i ett successivt anpassningsarbete. Planen blir återkommande och kan justeras och utökas över tid i takt med att beslutade åtgärder genomförs och arbetet följs upp. För att bedöma vilka insatser som behövs och var dessa gör mest nytta för helheten, behöver arbetet ske växelvis; ett analys- och bedömningsarbete ute i verksamheterna och en central samordning och prioritering av åtgärderna under ledning av kommunstyrelsen.

Klimatanpassningsarbetet behöver omfatta samtliga av stadens verksamheter inklusive staden som fastighetsägare. Förvaltningar och bolag behöver ta ett brett grepp i frågan och bedöma hur väl rustade de står för ett förändrat klimat utifrån de utmaningar det innebär för just deras verksamhet. Ytterst är anpassningsförmågan en kvalitetssäkring av verksamhetens uppdrag. För att säkra framdrift i arbetet med planen beslutade kommunfullmäktige om ett uppdrag till stadens nämnder och styrelser att analysera klimateffekternas påverkan och konsekvenser för sin verksamhet, samt identifiera och nominera åtgärdsbehov till planen. Uppdraget ska återrapporteras till kommunstyrelsen senast kvartal 3 2023.

Verksamheternas åtgärdsbedömningar ska ses som förslag till åtgärder som sammantaget utgör ett underlag för kommande steg att prioritera åtgärder till planen. Under ledning av kommunstyrelsen kommer ett sammanhållet arbete med åtgärderna genomföras under hösten 2023 för att få fram de åtgärder som är gemensamma och prioriterade för staden som helhet. Uppdraget till nämnder och styrelser ska ses som startskott för ett aktivt och långsiktigt anpassningsarbete, ett arbete som behöver bedrivas verksamhetsnära och cykliskt och som successivt byggs upp i och med framtagandet av planen och kommande planer.

Klimatanpassningsplanen kommer att återrapporteras till kommunfullmäktige senast kvartal 2 2024.

Avgränsningar

En avgränsning görs till förvaltningens krisorganisation. Förvaltningens krisledningsorganisation aktiveras vid en händelse som kräver hantering utöver ordinarie arbetssätt och organisation. Funktioner och ansvar beskrivs i förvaltningens krisledningsplan. Om samhällsstörningen klassas som en extraordinär händelse aktiveras krisledningsnämnden. Krisledningsnämnden övertar hela eller delar av övriga nämnders verksamhetsområden i den utsträckning som är nödvändig med hänsyn till händelsen. För att beslut ska fattas gäller ordinarie beslutsdelegation även i kris. Vid behov kan förvaltningsdirektör besluta om annan vidaredelegation.

Socialförvaltningen har i samförstånd med stadsfastighetsförvaltningen gjort en avgränsning som innebär att socialförvaltningen i detta skede inte har granskat sina lokaler.

Beskrivning skyfall

Skyfall kommer att bli vanligare i takt med klimatförändringarna och den ökade medeltemperaturen eftersom det kommer förändra nederbördsmönstren. Stora mängder regn kan snabbt leda till översvämningar. Ett skyfall definieras när det faller minst 1 mm på en minut eller minst 50 mm på en timme. Scenariot skyfall har analyserats i risk- och sårbarhetsanalysen av de förvaltningar/bolag/kommunalförbund som bedriver samhällsviktig verksamhet inklusive socialförvaltning Sydväst. I arbetsmaterialet för klimatanpassningsplanen har material använts från risk- och sårbarhetsanalysen.

Det går att se på underlaget för skyfall att socialförvaltningen Sydvästs verksamheter ser ut att bli påverkade och behöver hanteras både med kontinuitetsplaner samt att det görs en översikt över fastigheternas skick och placering.

Beskrivning värmebölja

Värmeböljor kommer att bli kraftigare och vara längre. Medeltemperaturen i Sverige förväntas stiga med tre till fem grader till 2080-talet jämfört med åren 1960–1990. SMHI har beräknat att extremt varma tillfällen (35 grader) som hittills inträffat vart tjugonde år i genomsnitt, kan inträffa vart tredje till femte år i slutet av århundradet. Enligt SMHI definieras en värmebölja av en sammanhängande period av minst fem dagar där temperaturen överstiger 25 grader. I staden finns även en effekt som ytterligare kan förstärka temperatur vilket kallas stadens värmeö. Denna effekt kan öka temperaturen inom vissa områden med fyra till sju grader. Idag bor 87 % av Sveriges befolkningen i städer och det ses en markant ökad dödlighet vid 26 grader.

Värmeslag har en hög dödlighet och ett snabbt förlopp på timmar. Under värmeböljor kan även halterna av luftföroreningar öka då de ofta kan sammanfalla med inversioner. Extra känsliga för luftföroreningar är barn, äldre och sjuka. Effekterna av värmeböljor är komplexa och beror på tillgång till vatten, luftkonditionering och svala områden som parker och grönska i staden men även på kritiska samarbeten i staden. Värmeböljor ökar även risken för infektioner.

Akut hemlösa är särskilt hänvisade till det offentliga rummet och utformningen av det offentliga rummet påverkar denna grupp på ett tydligt sätt vid en värmebölja. Vid en värmebölja är akut hemlösa särskilt beroende av god tillgång till dricksvatten i anslutning där de vistas och samlas utan tillträdesbegränsningar som förhindrar deras nyttjande. Alkoholberoende eller riskbruk av alkohol är vanligt bland hemlösa vilket gör att det inkluderas i riskgrupp vid värmebölja. Här krävs gemensamma uppsökande insatser från

socialtjänst och sjukvård så att vård ges i tid. Akut hemlösa blir också särskilt beroende av att offentlig plats erbjuder skugga och temperatursänkande åtgärder som växtlighet. Det behöver också finnas möjlighet att avgiftsfritt kunna ladda sina telefoner för att kunna få uppdaterad information från myndigheter och tillkalla hjälp.

Det går att se på underlaget från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att det finns flera varma områden inom stadsområdet där vi har tät bebyggelse samt industriområden. Det finns svala områden längs kusterna samt naturområden som Sisjön.

Åtgärder

1. Stadsfastighetsförvaltningen (fastigheter)

Socialförvaltningen har i samförstånd med stadsfastighetsförvaltningen gjort en avgränsning som innebär att socialförvaltningen i detta skede inte har granskat sina lokaler och hur de eventuellt skulle påverkas av scenarierna i analysen.

Socialförvaltningen har i stället fokuserat på sin samhällsviktiga verksamhet, och analysen utgår från risken att kritiska beroenden påverkas oavsett hur förvaltningens fastigheter eventuellt påverkas. Inom socialförvaltningen finns socialkontor, fritidsverksamheter samt boende inom hemlöshet för hela staden. I samråd med stadsfastighetsförvaltningen sker en nominering där analysunderlag ska sammanföras för identifiera åtgärder som bör prioriteras avseende fastigheter.

Byggnader och lokaler upplåtna till målgruppen boende och hemlöshet är generellt sett av en sämre byggteknisk konstruktion och underhållet är ofta eftersatt. Målgruppen är i detta avseende en sårbar grupp som är svår att evakuera som inte sällan placeras i område och byggnader som inte är fullt funktionella. Detta kan vara baracker i industriområden som inte klarar skyfall på samma sätt på grund av byggnaden i sig samt hårdgjorda ytor vilket förhindrar avrinning. Industriområden kommer även att bli extra varma vid värmeböljor på grund av liten växtlighet och mörka och hårdgjorda ytor. Beskrivningen ovan är även applicerbar på nämndens anvisningsboenden.

2. Förstudie på Bergsjöhöjds boende

Det pågår en förstudie gällande Bergsjöhöjds boende som ska ge förslag på åtgärder för byggnaden. Viktigt att ta i beaktande är tillgång till komfortkyla för hantering av värmeböljor likväl som åtgärder för översvämningar. Utomhusmiljön behöver även vägas in utifrån ett mer långsiktigt perspektiv för att möjliggöra svalka även utanför vid en värmebölja. Stadsfastighetsförvaltningen håller i förstudien och förslag utifrån denna kommer att finnas 2024. Åtgärder utifrån förstudien kommer inte rymmas inom budget.

3. Ta fram rutiner för hur vi ska förmedla vädervarningar så att informationen sprids i ett tidigt skede och åtgärder hinner vidtas

Kunskapen och infrastrukturen finns inom staden idag och medför inga kostnader utan kräver endast införande och implementering.

4. Kunskapshöjning

Staden bör arbeta för en bred kunskapshöjning gällande klimatförändringarnas effekter och klimatanpassning. Utbildningsinsatser inom området bör hållas centralt och kunskap spridas på ett bredare plan till personal inom till exempel stadsplanering, folkhälsa och andra som berörs i sin tjänsteroll. I arbetet är det viktigt att bygga samverkan med civilsamhället som lättare når invånarna. För att göra arbetet mer lättgenomförbart bör en

GIS-kompetens knyts till arbetet. GIS är system som används för att samla in, lagra, bearbeta, analysera och visualisera information kopplat till en specifik geografisk plats.

5. Integrering av risk och sårbarhet med klimatanpassning

Arbetet med klimatanpassning i förvaltningen behöver integreras med risk- och sårbarhetsarbetet och inte ske i parallella spår då det har många beröringspunkter. Ett gemensamt genomförande i tvärvetenskapliga team och integrering hade gett mindre administration samt ökat kvalitén genom att kompetensen samlats. En integrering skulle även underlätta kommunikationen, bidra till kunskapshöjning och flytta fram arbetet i prioritet hos förvaltningarna.

6. Vaccinering av anställd mot fästingburen TBE

Folkhälsomyndigheten ser att fästingburna infektioner är en av de allvarligaste och sannolikaste konsekvenserna som kommer påverka folkhälsan vid ett varmare klimat. Genom vaccination av personal kan allvarlig sjukdom förhindras hos förvaltningens personal.

7. Framtagna och implementerade kontinuitetsplaner

Kontinuitetsplaner i förvaltningen behöver arbetas fram och implementeras. Åtgärder som är aktuella vid skyfall kan även vara applicerbara gällande effekter av värmebölja. Det är av yttersta vikt att det finns en god samordning och ett helhetsperspektiv över kontinuitetsplaneringen. De gemensamma beroenden som förvaltningar har till andra förvaltningar där huvudansvaret för verksamhet, tjänst eller infrastruktur ligger behöver säkerställas. Vid sådana händelser som skyfall eller värmebölja ska förvaltningens kontinuitetsplanering realiseras. Kontinuitetsplaneringen är inte beroende av vilken form av scenario som inträffar på kort sikt varför det är viktigt att hantera klimatanpassning inom ramen för ordinarie kontinuitetsplanering och inte som en separat fråga.

Det bör säkerställas att alla Göteborgs Stads bolag och förvaltningar har en god kontinuitetsplanering samt att det finns central samordning som kan ta ett helhetsgrepp och se till att det inte finns några glapp mellan de olika kontinuitetsplanerna, framför allt där det finns beroenden mellan olika förvaltningar och bolag.

Förvaltningens bedömning

Ett förändrat klimat kommer att få betydande konsekvenser för den svenska naturmiljön och leda till stora utmaningar för befintliga samhällsstrukturer. Förvaltningen noterar arbetsmaterialet och ser de nominerade åtgärderna som relevanta i det fortsatta arbetet med klimatanpassning i Göteborgs Stad och stadsområdet.

Socialnämnd Sydväst bedriver samhällsviktig verksamhet som måste kunna upprätthållas under en samhällsstörning. För att det ska vara möjligt är det av största vikt att inte ytterligare ansvar fördelas utifrån Göteborgs Stads samlade behov. Göteborgs Stad har flera verksamheter som inte är nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet, som inte bedöms som samhällsviktiga och därmed inte behöver bedrivas vid en samhällsstörning. Det finns med andra ord stora personalresurser som kan nyttjas vid olika centrala tillkommande uppdrag vid en samhällsstörning i stället för att nyttja personal som behövs för att fortsätta bedriva den samhällsviktiga verksamheten i socialförvaltningen.

Lotta Wikström
Avdelningschef

Annika Ljungh
Förvaltningsdirektör